

Βίος του Αγίου Σάββα του Βατοπαιδινού - ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ (μέρος γ')

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

[Συνέχεια απο προηγούμενο άρθρο: <http://www.pemptousia.gr/?p=99268>]

ΕΠΙ
ΘΑ
Σ

ΣΑΒΒΑΣ

Ο ΕΛΤΟΠΛΑΝΗΣ
ΘΑΝΑ ΧΡΙΤΩΝ ΣΑΛΟΣ

Παραπομπές

1. BHG 1606, τόμ. 2, σ. 227. Στον κώδ. Αγίας Άννης 4 (Αθ. 85), ιθ' αί., σ. 339 σημειώνονται τα εξής: «Οκτωβρίου δ', η ανακομιδή του ιερού λειψάνου του πανοσίου πατρός ημών Σάββα Βατοπαιδινού, του Μυριπνόου». Βλ. Σπ. Λάμπρου, Κατάλογος..., τόμ.1, ό.π., σ. 11 και Γερασίμου, «Κατάλογος», ό.π., σ. 126.
2. Βλ. Τσάμη, «Αγιολογικά», σ. 9 έ.
3. Βλ. Βίος αγίου Σάββα 84, Αγιολογικά, σ. 322, στίχ. 7-9: «Πολύς μέν τις και άρρητος είχε μου την ψυχήν έρωσ περί την συγγραφήν, ταύτης της ιστορίας και οúd' ηρεμείν είχαν τον λογισμόν ουδ' επί μικρόν, κάτοχος ήδη γεγεννημένος τω καλώ τούτω πάθει».
4. Ό.π. 84, ό.π., σ. 322 έ., στίχ. 14 έ. Βλ. ό.π. 57, ό.π., σ. 269, στίχ. 44-57· 84, ό.π., σ. 324· στίχ. 80-82.
5. Ό.π. 6, ό.π., σ. 171, στίχ. 15-16: «... τον φωστήρα και οδηγόν τούτον εγνώρισεν, εί και το μέχρι τέλους εκείνω συνείναι -φευ της ζημίας- ο φθόνος αφείλετο.
6. Ό.π. 8, ό.π., σ. 174, στίχ. 9-13.
7. Ό.π. 51, Αγιολογικά, σ. 259, στίχ. 43 έ. και 47, ό.π., σ. 249, στίχ. 1 έ.
8. Ό.π. 1, ό.π., σ. 162, στίχ. 34-35.
9. Ό.π. 66, ό.π., σ. 289, στίχ. 85-87: «... όλος εκείνω προστίθεται και δεσμοίς αρρήκτοις συνδέεται φιλίας και οικειώσεως, μάλλον δε φίλος το πρότερον ών, και υιός εξ εκείνου και μαθητής γίνεται».
10. Ό.π. 52, ό.π., σ. 261, στίχ. 49-54.
11. Βλ. ό.π. 66, ό.π., σ. 289, στίχ. 87-92. Βλ. και ό.π. 16, ό.π., σ. 188, στίχ. 16-18· 83, ό.π., σ. 321, στίχ. 4 έ. και 23 έ.· 75, ό.π., σ. 308, στίχ. 15 έ.· 64, ό.π., σ. 284, στίχ. 48 έ.
12. Βλ. ό.π. 6, ό.π., σ. 171, στίχ. 13 έ.· 59, ό.π., σ. 272 έ., στίχ. 1 έ.
13. Ό.π. 59, ό.π., σ. 272 έ., στίχ. 1 έ.· 25, ό.π., σ. 210, στίχ. 25 έ.
14. Ό.π. 57, ό.π., σ. 269, στίχ. 44-51.

15. Ό.π. 59, Αγιολογικά, σ. 273, στίχ. 9-14. Ο άγιος έδειχνε ιδιαίτερη αγάπη στον Φιλόθεο και τον ξεχώριζε από τους άλλους μαθητές του.

16. Ό.π. 59, Ό.π., σ. 273, στίχ. 18-22.

17. Ό.π. 24, Ό.π., σ. 208, στίχ. 58-59. Βλ. Ό.π. 25, Ό.π., σ. 209, στίχ. 9-10.

18. Ό.π. 35, Ό.π., σ. 228 έ., στίχ. 3-17. Βλ. και Ό.π. 73, Ό.π., σ. 304, στίχ. 66 έ.· 81, ό.π., σ. 319, στίχ. 26 έ.· 83, ό.π., σ. 322, στίχ. 32· 25, ό.π., σ. 210, στίχ. 31.

19. Ο Φιλόθεος θέλει να πιστεύσει ότι τον Βίο τον υπαγορεύει ο άγιος. Γι' αυτό δηλώνει ότι ακολουθεί τις πηγές του, δίνει όμως βάρος σ' όσα «εκείνος αυτός οδηγοί ή και κατευθύνει τον λόγον και οις αν ησθείη λεγομένοις ως μάλιστα» (ό.π. 1, ό.π., σ. 162, στίχ. 35-36). Μόνος πραγματικά ικανός, λέγει ο Φιλόθεος, να διηγηθεί τα του αγίου, θα ήταν ο ίδιος ο άγιος. Τη φωνή λοιπόν του Σάββα επιδιώκει να ακούσει ο Φιλόθεος, που δίνει «την χείρα μόνην εις υπουργίαν κατά χρέος» (ό.π. 45, ό.π., σ. 247, στίχ. 85-92), και δέχεται «διά νυκτερινών όψεων» την καθοδήγηση από τον άγιο (ό.π. 83, ό.π., σ. 322, στίχ. 38-40).

20. Βλ. ενδεικτικά Fedotov, ό.π., σ. 316-343· Γ.Μαντζαρίδη, «Οι διά “Χριστόν σαλοί” στα αγιολογικά έργα του αγίου Φιλοθέου», Πρακτικά θεολογικού συνεδρίου εις τιμήν... Φιλοθέου αρχιεπ. Κωνσταντινουπόλεως..., Θεσσαλονίκη 1986, σ. 87-97 και τις παρακάτω μνημονευόμενες μελέτες του J. Seward(σημ. 26), A.-J. Festugiere και L. Ryden(σημ. 38) και A.Syrkin, «On the Behavior of the “Fool for Christ's Sake”», History of Religions 22(1982) 150-171.

21. Ό.π. 22, ό.π., σ. 201, στίχ. 9-14. Βλ. τη γλαφυρή περιγραφή του αγίου, ό.π. 28, ό.π., σ. 214, στίχ. 12-21: «Ήν δε και την έντευξιν ιλαρότατος και την όψιν ήδιστος τε και χαριέστατος· ού γάρ... αμείλικτός τις το παράπαν και άφιλος..., αλλά... τω φαινομένω κοινωνικός τε και ευπρόσιτος ήν και όλως ηδονή τις ψυχής και θυμηδία του προσώπου και των οφθαλμών εκείνων απέσταζεν, ώστε συμβαίνει καντεύθεν το προς αυτόν φίλτρον επιδιδόναι και τους πάντας αρρήτοις τισίν ιμέροις αγάπης θαυμαστώσ αυτόν έχειν αναδυσάμενον». Βλ. και ό.π. 5, ό.π., σ. 169, στίχ. 24-37.

22. Βλ. σχετικά Ό.π. 19, ό.π., σ. 195· στίχ. 18-19.

23. Ό.π. 25, στίχ. 20-23. Βλ. και 25, στίχ. 5-6· 54, στίχ. 5-6. Πρβλ. P. Magdalino, «The Byzantine Holy Man in the Twelfth Century», *The Byzantine Saint*, London 1981, σ. 59-60 και J. Grosdidier de Matons, «Les themes d' edification dans la Vie d' Andre Salos», *TM* 4 (1970) 280 έ. 300 και Λεοντίου Νεαπόλεως, Βίος Συμεών του Σαλού, PG 93, 1074D: «Βλέπε, Συμεών, μήπως ο διάβολος χλευάσαι σε θέλη...».

24. Βλ. Συμεών νέου Θεολόγου, Κατήχησις 28, SC 113, σ. 156-158· Κατακαλών Κεκαυμένου, Στρατηγικόν 155, έκδ. B. Wassiliewski, V. Jernstedt, Petropoli 1896, σ. 63· Βαλσαμώνας, Κανόνες των εν Τρούλλω συνελθόντων Πατέρων, Κανών Ξ', PG 137, 716D έ., και Βίος αγίου Σάββα, Αγιολογικά, σ. 196, σημ. 158. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Φιλόθεος στο Υπόμνημα εις όσιον Νικόδημον, που ήταν ένα από τα πρώτα του έργα, δεχόταν τότε χωρίς επιφυλάξεις το φαινόμενο της «διά Χριστόν» σαλότητας.

25. Βίος αγίου Σάββα 23, ό.π., σ. 203, στίχ. 12-13.

26. Ό.π. 22. Πρβλ. J. Seward, *Perfect Fools*, Oxford 1980, σ. 212-214.

27. Βίος αγίου Σάββα 25, ό.π., σ. 210, στίχ. 31-40.

28. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν και ορισμένοι άλλοι «σαλοί», όπως ο Βασίλειος ο νέος (BHG 263-264 f., τόμ. 1, σ. 93-94), Συμεών ο Ευλαβής, Κύριλλος ο Φιλεώτης (BHG 468-468e, τόμ. 1, σ. 143) και άλλοι. Βλ. Ryden, «The Holy Fool», ό.π., σ. 111.

29. Βλ. Βίος αγίου Σάββα 24, Αγιολογικά, σ. 206 έ., στίχ. 1 έ. και ό.π. 21, ό.π., σ. 198 έ. Ο Seward, (*Perfect Fools*, σ. 25-30) διακρίνει εννιά κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα στους γνωστούς «Σαλούς».

30. Βλ. ό.π. 75, ό.π., σ. 308, στίχ. 7-9· 74, ό.π., σ. 306, στίχ. 39 έ.· 71, ό.π., σ. 298, στίχ. 1 έ.· 67, σ. 290, στίχ. 20 έ.· 75, σ. 307 έ, στίχ. 1 έ.· 69, ό.π., σ. 295· στίχ. 53 έ. και 68, ό.π., σ. 306, στίχ. 30-32.

31. Ό.π. 72, ό.π., σ. 300, στίχ. 28· 84, ό.π., σ. 323, στίχ. 36-37. Ο Φιλόθεος προσονομάζεται «καθηγεμών της Εκκλησίας» (ό.π. 84, ό.π., σ. 324, στίχ. 62). Την προσονομασία αυτή χρησιμοποιεί ο Γρηγόριος Θεολόγος για τον Μ. Βασίλειο. Βλ. Λόγος 43, 28, PG 36, 533C. Ο Φιλόθεος από ιερομόναχος στο Άγιο Όρος κλήθηκε και έγινε μητροπολίτης Ηρακλείας.

32. Βίος αγίου Σάββα 69, ό.π., σ. 293 και 295, στίχ. 5-6 και 54-55.

33. Ό.π. 75, Αγιολογικά, σ. 307 έ., στίχ. 1-10. Τον όρο «ομοφροσύνη» χρησιμοποιεί και ο Νικηφόρος Γρηγοράς [Ιστορία 15, 11 (2, σ. 788), στίχ. 8], όταν αναφέρεται

στη συμβασιλεία του Ιωάννη Στ' Καντακουζηνού και του Ιωάννη Ε' Παλαιολόγου. Συμφωνήθηκε επίσης ότι οι δύο συναυτοκράτορες θα έχουν σχέση πατέρα με γιό [Ιωάννη Καντακουζηνού, Ιστορία 3, 100 (2, σ. 614), στίχ. 16 έ.].

34. Κατά τον Απρίλιο του 1353 ανακηρύσσεται συμβασιλέας με τον Ιωάννη Στ' Καντακουζηνό ο γιός του Ματθαίος Καντακουζηνός. Η στέψη του Ματθαίου έγινε τον Φεβρουάριο του 1354 από τον νέο πατριάρχη Φιλόθεο μετά την αναγκαστική απομάκρυνση του Καλλίστου τον Νοέμβριο του 1353, επειδή αρνήθηκε να τελέσει τη στέψη αυτή, για να μη θιγούν τα δικαιώματα του Ιωάννη Ε' Παλαιολόγου.

35. Βίος αγίου Σάββα 6, ό.π., σ. 170, στίχ. 6-7.

36. Ό.π. 13, ό.π., σ. 182, στίχ. 1.

37. Ό.π. 13, ό.π., σ. 183, στίχ. 12 έ.

38. Βλ. Festugiere, Ryden, Leontios de Neapolis, ό.π., σ. 225 και 231.

39. Βίος αγίου Σάββα 67, Αγιολογικά, σ. 291 έ., στίχ. 76-80.

40. Ό.π. 83, ό.π., σ. 322, στίχ. 31-32.

41. Festugiere, Ryden, ό.π., σ. 227-231.

42. Βίος αγίου Σάββα 67, ό.π., σ. 291, στίχ. 62 έ.

43. Ό.π. 67, ό.π., σ. 290 έ., στίχ. 20-80.

44. Ό.π. 67, ό.π., σ. 292, στίχ. 79.

45. Festugiere, Ryden, ό.π., σ. 229, σημ. 1.

46. Βίος αγίου Σάββα 69, σημ. 512.

47. Βίος αγίου Σάββα 70, ό.π., σ. 295 έ., στίχ. 1 έ.

48. Βίος αγίου Σάββα 59, ό.π., σ. 273, στίχ. 31-32. Βλ. και ό.π. 85, ό.π., σ. 325, στίχ. 4-5.

49. Ό.π. 59, ό.π., σ. 273, στίχ. 20 έ.· ό.π. 83, ό.π., σ. 322, στίχ. 37.

50. Ό.π. 59, Αγιολογικά, σ. 273 έ., στίχ. 23 και 38.

51. Ό.π. 85, ό.π., σ. 324 έ., στίχ. 1-9· ό.π. 84, ό.π., σ. 322 έ., στίχ. 11 έ.· ό.π. 57, ό.π., σ. 269 έ., στίχ. 52 έ. Είναι αξιοσημείωτο και ενδεικτικό για τη χρονολόγηση του Βίου ότι ο Φιλόθεος χρησιμοποιεί στη συνάφεια αυτή (ό.π. 59, στίχ. 42) το χωρίο

του Γρηγορίου Θεολόγου: «Τα μεν ουν ημέτερα, όπη τω Θεώ φίλον, αγέσθω· άγοιτο δε ταίς εκείνου πρεσβείαις άμεινον» (Λόγος 43, 25, PG 36, 532A). Με το χωρίο αυτό ο Γρηγόριος εξέφραζε την πίκρα του μετά την παραίτησή του από τον θρόνο του αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Το ίδιο χωρίο απαντά σε κείμενα παραιτήσεων ιεραρχών, όπως π.χ. του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Αθανασίου από την πρώτη του πατριαρχεία, όταν στις 16 Οκτωβρίου 1293 πικραμένος και αηδιασμένος από ενέργειες των αντιπάλων του δήλωσε εγγράφως στον αυτοκράτορα Ανδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο την παραίτησή του από τον πατριαρχικό θρόνο (Βλ. Ιωσήφ Καλοθέτου, Βίος πατρ. Αθανασίου 29, Συγγράμματα, σ. 492, στίχ. 1285-1287). Ο Φιλόθεος επίσης χρησιμοποιεί το χωρίο αυτό όταν αναφέρεται στην απομάκρυνσή του από τον πατριαρχικό θρόνο τον Νοέμβριο του 1354. Βλ. Φιλοθέου Κοκκίνου, Βίος αγίου Ισιδώρου 53, σ. 159, στίχ. 37-38.

52. Φιλοθέου Κοκκίνου, Λόγος 11, 3, Λόγοι και Ομιλίες, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 233, στίχ. 1 έ.

53. Βλ. Ό.π. 11, 5, σ. 237, στίχ. 51 έ.

54. Στις 21 Οκτωβρίου του 1351 έφθασε στο λιμάνι της Ηρακλείας Γενουάτικος στόλος από εξήντα γαλέρες με ναύαρχο τον Paganino Doria. Ύστερα από διαφωνίες με τους κατοίκους για την προμήθεια τροφίμων οι Γενουάτες πολιορκήσαν την Ηράκλεια και την κατέλαβαν στις 23 Οκτωβρίου. Βλ. Χρονικόν νέον εν συντόμω 55 (1, σ. 86): «Τον δε Οκτώβριον μήνα, της ε΄ ινδικτιώνος, του 'ςωξ' έτους, ήλθεν ο στόλος των Γενουιτών, κάτεργα ξ'. Ερχόμενοι δε παρέλαβον την Ηράκλειαν και έφθειραν ταύτην». Βλ. σχετικά P. Schreiner, Die byzantinischen Kleinchroniken (Chronik 8), CFHB XII/I, τόμ. 1, Wien 1975, σ. 279-280.

55. Ο Καντακουζηνός χαρακτηρίζεται πάντα με κολακευτικά επίθετα. Βλ. π.χ. Βίος αγίου Σάββα 74, Αγιολογικά, σ. 305, στίχ. 6-17: «... προ δε πάντων τω και πάντων άρίστω ταύτης (της Εκκλησίας) εκδικητή και προμάχω, βασιλεί φημι τω σοφώ και γενναίω· ός και πριν μέν εγκρατής γενέσθαι των Ρωμαϊκών σκήπτρων... ισχυρώς υπέρ της ορθής έστη δόξης... κάντευθεν ού μικρόν παρά πασιν αράμενοι κλέος... τον δεύτερον αποστάτην ούτως εξήλεγξεν ομαλώς και απόνως άγαν, οία τα της άρίστης τούτου φύσεως...». Βλ. και ό.π. 74, ό.π., σ. 306, στίχ. 28 έ· ό.π. 75-78· ό.π., σ. 307- 315· 76, ό.π., σ. 310, στίχ. 8· ό.π. 74, ό.π., σ. 307, στίχ. 56.

56. Βλ. ό.π. 74, ό.π., σ. 305-307.

57. Βλ. Ό.π. 67, Αγιολογικά, σ. 290 έ., στίχ. 31 έ. και 77 έ· 69, ό.π., σ. 294, στίχ. 21 έ· 85, ό.π., σ. 325, στίχ. 15 έ. κ.ά. Πρβλ. Γρηγορίου Παλαμά, Ευχή προς Θεόν, Ομιλίες κβ΄ Αθήνα 1861, σ. 310: «Απάλλαξον αυτούς της προς αλλήλους έριδος.

Κατάλλαξον αυτούς προς σεαυτόν και αλλήλους. Ευδόκησον εν ειρήνη και ομονεία τον εξής βιώσαι χρόνον...»· Ομιλία Α΄ Περί της προς αλλήλους ειρήνης. Ρηθείσα μετά την τρίτην ημέραν της προς Θεσσαλονίκην επιδημίας, PG 151, 9A-17C· Φιλοθέου Κοκκίνου, Λόγος εις άγιον Γρηγόριον Παλαμάν, 88 έ., Αγιολογικά, σ. 524 έ.

58. Βλ. Βίος αγίου Σάββα 3, ό.π., σ. 164, στίχ. 26-74.

59. Ό.π. 3, στίχ. 43-59. Πρβλ. Φιλοθέου Κοκκίνου, Λόγος εις άγιον Γρηγόριον Παλαμάν, 86, Αγιολογικά, σ. 522 έ.· Γρηγορίου Παλαμά, Ευχή προς Θεόν..., ό.π., σ. 309-310· Όμιλία 1, PG 151,12CD και 13D.

60. Φιλοθέου Κοκκίνου, Βίος αγίου Σάββα 2-3, ό.π., σ. 162-166.

61. Ό.π. 14, ό.π., σ. 186, στίχ. 34-36· ό.π. 70, ό.π.,σ.295,στίχ.16-30· ό.π. 54, ό.π., σ. 265, στίχ. 34-36· ό.π. 28, ό.π., σ. 214 έ.,στίχ. 22έ.

62. Βλ. και ό.π. 54, ό.π., σ. 265, στίχ. 34-36.

63. Βλ. ό.π. 73, Αγιολογικά, σ. 304, στίχ. 66 έ. Και ό.π. 74,ό.π.,σ.305, στίχ.1 έ.

64. Για την περιγραφή της πανηγυρικής υποδοχής βλ. Φιλοθέου Κοκκίνου, Λόγος εις άγιον Γρηγόριον Παλαμάν, 86-88, Αγιολογικά, σ. 522-525.

65. Βλ. D. Nicol, The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacouzenus) ca 1100-1460. A Genealogical and Prosopographical Study, DOS XI, Washington, D.C. 1968, σ. 72-73. Κατά τον J. Meyendorff, ο Καντακουζηνός κατέλαβε τη Θεσσαλονίκη στις αρχές του 1350 (βλ. Introduction a l' etude de Grigore Palamas, Paris 1959, σ. 138.

66. Αυτό διαφαίνεται και από τη ζωηρή περιγραφή της εισόδου του Παλαμά στη Θεσσαλονίκη που κάνει ο Φιλόθεος (βλ. Λόγος εις άγιον Γρηγόριον Παλαμάν, 87, Ό.π., σ. 523 έ.

67. Ο Φιλόθεος υπαγόρευε το κείμενο του Βίου σ' έναν «υπογραφέα», ο οποίος ήταν «των εν τω κλήρω κατειλεγμένων εις και του των αναγνωστών προϊστάμενος τάγματος». Βίος αγίου Σάββα 84, στίχ. 29-31. Ο Βίος παρουσιάζει μεγάλη εξάρτηση από τον Επιτάφιο Λόγο του Γρηγορίου Θεολόγου στον Μ. Βασίλειο (PG 36,493A- 605A).

68. Βλ. Βίος αγίου Σάββα 1, στίχ. 27 έ. και 79, στίχ. 1 έ.

69. Ό.π. 1, στίχ. 29-30.

70. Ό.π. 57, Αγιολογικά, σ. 270, στίχ. 55-57. Βλ. επίσης ό.π. 67, ό.π., σ. 289, στίχ. 1-

2: «... δει γάρ πάντως επιτεμείν...» και 74, ό.π., σ. 307, στίχ. 74-75.

71. Βλ. Τσάμη, «Εικονογραφικές μαρτυρίες», ό.π., σ. 41.

72. Σ. Ευστρατιάδου – Αρκαδίου, Κατάλογος των εν τη Ι. Μ. Βατοπεδίου αποκειμένων κωδίκων, Paris 1924, σ. 27 έ· Σ. Ευστρατιάδου, Συμπλήρωμα αγιορειτικών καταλόγων Βατοπεδίου και Λαύρας, Paris 1930, σ. 68. Τα δύο πρώτα f. του κώδ. Β είχαν καταστραφεί τελείως, «έγραψε δε ταύτα έτει 1835-ω Ιάκωβος ο έκ Καρπενησίω, αρχιμανδρίτης και σκευοφύλαξ της μονής του Βατοπεδίου (περι ού όρα το βιβλίον Ιακώβου Δημοπούλου, Η ηθική ελευθερία του ανθρώπου εν τω χριστιανισμώ τελειούμενη, Αθήνα 1888, σ. 97), αντιγραφάμενος αυτά, ως λέγεται, εξ ετέρου τινός κωδικός, εμπεριέχοντος ωσαύτως τον Βίον του οσίου Σάββα και εν τη Λαύρα ευρισκομένου του οσίου Αθανασίου του Αθωνίτου. Σημειωτέον και τούτο, ότι το βατοπεδινόν αντίγραφον, επειδή προ χρόνων τινών εσταχώθη και τα φύλλα αυτού βαθέως υπό της ψαλίδος εκόπη του δέτου, υπέστη φθοράς τινάς εν λέξεσιν, είτ' εν τω κειμένω αυτώ ευρισκομέναις, ειτ' εν ταίς ώαις», όπως μας πληροφορεί ο Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς (ΑΙΣ, τόμ. 5, σ. 190, σημ. 1). Ο Ιάκωβος αντέγραψε τα καταστραμμένα f. του κώδ. Β από τον Λ8 και επίσης πρόσθεσε στην αρχή του κώδικα το «Συναξάριον του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Σάββα του νέου, του εν τω του Άθω όρει ασκήσαντος, κατά την Ιεράν Μεγίστην Μονήν του Βατοπαιδίου» (f. 1-3).

Στο εσώφυλλο του κώδικα είναι γραμμένο το όνομα του κτήτορα «Αρχιμανδρίτης Ιάκωβος Βατοπεδινός». Μετά τον Βίο παρατίθενται αποσπάσματα από πατερικά έργα και στο τέλος του κώδικα υπάρχει η σημείωση: «Το παρόν βιβλίον εις τα 1835 Ιανουαρίου 5 ευρέθη υπό τίνος αδελφού έξω της βιβλιοθήκης ερριμμένον και αντεγράφη και εδέθη και εις την βιβλιοθήκην πάλιν μετέθη».

Ο κώδ. Β έχει πολλά ορθογραφικά λάθη και όχι επιμελημένη γραφή.

73. Zanneti, Marci Bibliotheca..., ό.π., σ. 305 έ. Ο κώδικας αυτός περιέχει τα περισσότερα αγιολογικά έργα του Φιλοθέου. Το κείμενο του έργου Βίος αγίου Σάββα παρουσιάζει πολλές διαγραφές, γιατί όπως φαίνεται καταβλήθηκε προσπάθεια από κάποιον διορθωτή να προσαρμοστεί με την παράδοση του κειμένου που αντιπροσωπεύει ο S1. Αρχικά ο F ήταν πλησιέστερος με τη χειρόγραφη παράδοση του Λ8.

Στο κείμενο του Βίου έχει διαταραχθεί η σειρά των f. προφανώς κατά τη βιβλιοδεσία. Γι' αυτό τα f. 96-97 αποτελούν μέρος του κεφ. 54 της έκδοσής μας, και όχι του κεφ. 47, σύμφωνα με τη διάταξη των f. του κώδ. F.

74. Σπυρίδωνος-Ευστρατιάδου, Κατάλογος, ό.π., σ. 184· Ευστρατιάδου,

Συμπλήρωμα, ό.π., σ. 68. Ο κώδ. Λ8 συγγενεύει περισσότερο με τον κώδ. Β, παρά με τους κώδ. S1 και F. Ο κώδ. Λ8 περιέχει τμήματα του Βίου που δεν απαντούν στους άλλους κώδικες. Πρόκειται για δύο προσευχές του αγίου Σάββα α) f. 239ν-241ν και β) f. 246- 248.

Στο τέλος του Βίου παρατίθενται, όπως και στον κώδ. Β, αποσπάσματα από πατερικά έργα.

75. Vladimir, ό.π., σ. 351· Matthaei, ό.π., σ. 97· Ιακώβου, ό.π., σ. 54. Ο κώδ. S1 είναι πολύ επιμελημένος και μας παραδίνει άριστο κείμενο. Γι' αυτό αποτέλεσε τη βάση της παρούσης έκδοσής μας.

76. Ευστρατιάδου-Αρκαδίου, Κατάλογος, ό.π., σ. 27· Ευστρατιάδου, Συμπλήρωμα, ό.π., σ. 68. Στη σ. 4 υπάρχει το εξής ποίημα:

«Σάββας πάλαι μεν φύεις εκ Καππαδόκων

έω πάσαν ηύγασε λάμπας ασκήσει.

Σάββας νέος δ' αυ φανείς εκ Θετταλίας

την εσπέραν ήστραψε θαυμάτων πλήθει.

Ο ηγιασμένος μεν εν Παλαιστίνη ήσκει,

ο νεολαμπής δε εν τω του Άθωνος όρει.

Ο μεν μονήν ήγειρε την αρίζηλον Λάύραν,

ο δε τρόπαια έστησε μονή Βατοπαιδίου.

Εν ποιμέσιν έλαμψε θαυμασίως ο μέγας,

υπηκόους ούτος δε υπερήλασε πάντα.

Άμφω δε πρεσβεύουσιν υπέρ ημών απάντων».

Συντάκτης αυτού είναι ο γραφέας του κώδ. Β1, που συνέταξε και τον πρόλογο στον Βίο. Βλ. σ. 8: ,αωμβ' απριλίου β' ευτελής και ελάχιστος των μοναχών Σωφρόνιος και του Βατοπαιδίου υπότροφος» και σ. 331: «Η παρούσα βίβλος αφιερωθήσεται εις την του Βατοπαιδίου ιεράν βιβλιοθήκην μετά την εμήν αποβίωσιν· 1851 Αυγούστου 14. Σωφρόνιος μοναχός Βατοπαιδινός».

Στην αρχή του κώδικα υπάρχει η σημείωση: «Αύτη η βίβλος της Βατοπαιδίου βιβλιοθήκης πέλει ω φίλε», και στη σ. 332 υπάρχει κατάλογος με επικεφαλίδα: «Οι

εν τω αγιωνύμω όρει, κατά την μεγίστην Ιεράν Μονήν του Βατοπαιδίου, εν ασκήσει λάμπαντες οσιώτατοι Πατέρες».

77. Λάμπρου, Κατάλογος, τόμ. 2, ό.π., σ. 307.

78. Λάμπρου, ό.π., σ. 308.

79. Βλ. χαρακτηριστικά τον πρόλογο (με την ορθογραφία του) στον Βίο του αγίου Σάββα στον κώδ. Β1, σ. 5-8, που συνέταξε το 1842 ο μοναχός Σωφρόνιος Βατοπεδινός:

«Άπασι τοις εντευξομένοις Ορθοδόξοις την ταπεινήν προσκύνησιν και τον εκ ψυχής αδελφικόν ασπασμόν απονέμω.

Ο Πανδαμάτωρ χρόνος, λέγουσιν οι φυσιολόγοι, αείποτε συνειθίζει να γενά, να αυξάνη και να φθείρη· (τοίς πάσιν ο χρόνος). Όθεν και το πρωτότυπον του παρόντος βιβλίου εφθάρη και σχεδόν ηχρεώθη και έξω της ημετέρας βιβλιοθήκης με πάμπολλα βιβλία σεσαθρωμένα ερρίφθη. Πολλοί όμως των αδελφών της Μονής διαλέγοντες απ' αυτά ελάμβανον εις τα κελλία των χάριν αναγνώσεως.

Λοιπόν μίαν φοράν και εγώ αφ' ου ελειτουργήθημεν εν τω παρακλησίω των αγίων Αρχαγγέλων εις τα Κατηχούμενα, επήγον κατά το μέρος του ωρολογίου, οπού ήτον ερριμένα τα σεσαθρωμένα και μισοσάπια εκείνα βιβλία, και λαμβάνω δύο τρία βιβλία διαλεκτά, και αναχωρώ εκείθεν. Ερχόμενος δε εις το κελίον μου, αναγινώσκω εν απ' αυτά, και ευρέθη κατά συγκυρίαν, ή μάλλον ειπείν (νεύσει θεία), το περιέχον τον βίον του οσίου πατρός ημών Σάββα του νέου και Βατοπαιδινού. Βέβαια δεν ηρκέσθη η θεία πρόνοια (διά πρεσβειών του οσίου) να υπάγη εις το μή όν, τοιούτον ψυχοφελέστατον βιβλίον, εις το οποίον εδοκίμασε τόσους πόνους ο αγιώτατος π. Κ. Φιλόθεος. Όθεν αναγινώσκωντας εγώ δύο και τρεις φορές και ευρίσκωντας τα φοβερά θαύματα και υπερφυείς οπτασίας, ελάμβανον μεγάλην ευφροσύνην και γλυκύτητα εις την ψυχήν μου, και είχα πολύν πόθον και ζήλον να αντιγράψω αυτό, και πολλαίς φορές παρεκάλουν τον άγιον να με βοηθήση, ότι είχον μίαν αδυναμίαν εις το στήθος μου μεγάλην.

Τέλος, αφ' ου ευρέθη το άγιον λείψανον του οσίου Ευδοκίμου του νεοφανούς εις τα 1841 έτη, Οκτωβρίου 6, επειδή έτυχε να γράψω και το υπόμνημά του, απεφάσισα πλέον να το αντιγράψω, επικαλεσάμενος πρώτον τον όσιον να μοι βοηθήση, και το ετελείωσα (Θεού βοηθούντος) και το έθεσα εις αυτήν την τάξιν, οπού ήδη φαίνεται, με την αδυναμίαν μου.

Προς τούτοις ομολογώ την ευεργεσίαν και χάριν, οπού έλαβον από τον άγιον, ότι γράφωντας τον θαυμαστόν αυτού βίον, ηλευθερώθην από την δεινήν ασθένειαν

εκείνην, ως είπον άνωθεν, ότι είχαν παραιτήσει και την καλλιγραφίαν εξ αυτής, και από άλλους πειρασμούς με έσωσε ψυχής τε και σώματος· έπαθον και εγώ εν τοιούτόν τι, ως εκείνος ο ευλαβής χριστιανός, οπού είχε την τιμίαν κάραν του αγίου Προδρόμου, και ελάμβανε ευτυχίαν μεγάλην το σπήτιόν του, όρα Φεβρουάριου 24.

Αλλ' άμποτες και ημείς αδελφοί, διά πρεσβειών του μεγάλου Οσίου πατρός ημών Σάββα του νεολαμπούς να αξιωθώμεν της βασιλείας των ουρανών, να ιδώμεν και το ιλαρώτατον και λαμπρότατον αυτού θείον πρόσωπον, το οποίον πολλάκις από τας θεωρίας, οπτασίας και υπερφυείς θεοπτίας, έλαμπεν, ως ο ήλιος, καθώς πολλοί οφθαλμοφανώς ενάρετοι είδον, μάλιστα ο Ιερός Φιλόθεος μέσα εν τω Ναώ τω Καθολικώ ενταύθα εις μίαν αγρυπνίαν της θείας μεταμορφώσεως, ως διηγείται ο λόγος έμπροσθεν, και ευωδίαν άρρητον και γλυκυτάτην, έτι ζώντος του οσίου έδιδεν εις τους έξω, και όλλοι σχεδόν αισθάνονταν αυτής, όρα δε σελ. 132 και 298.

Όθεν και δόξαν ανέπεμπον εις την αγίαν και ομοούσιον και ζωοποιόν και αδιαίρετον Τριάδα, ότι αυτή πρέπει δόξα, τιμή και προσκύνησις, νυν και αεί και απεράντους αιώνας των αιώνων. Αμήν.

“Όσοι δε άναγινώσκεται το παρόν, να δίδηται συγγνώμην εις τα παροράματά μου.

αωμβ΄. απριλλίου :

β΄. ευτελής και ελάχιστος των μοναχών Σωφρόνιος

και του Βατοπαιδίου υπότροφος».

80. Λάμπρου, Κατάλογος, τόμ. 2, ό.π., σ. 348-351.

81. Ό.π., σ. 379-380.

82. Λάμπρου, Κατάλογος, τόμ. 1, ό.π., σ. 11· Γερασίου, «Κατάλογος», σ. 126-127.

83. Λάμπρου, Κατάλογος, τόμ. 1, ό.π., σ. 183. Στο τέλος του κώδικα σημειώνονται τα εξής: «Έν έτει σωτηρίω αψπβ΄ εν μηνί Νοεμβρίω παρά του εν μοναχοίς ελαχίστου Ραφαήλ...». Ο κώδικας κοσμεείται με αρχικό γράμμα Ο, στο οποίο υπάρχει η εικόνα του πατριάρχη με φωτοστέφανο και με την επιγραφή «Ο άγιος Φιλόθεος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως». Για την εικόνα αυτή βλ. Τσάμη, «Εικονογραφικές μαρτυρίες», ό.π., σ. 40 και 46.

Πηγή: vatopaidi.gr Δημητρίου Γ. Τσάμη, Αγιολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, εκδόσεις Π. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη 1999.